

**KAZNA MALOLJETNIČKOG ZATVORA U REPUBLICI HRVATSKOJ KAO
NAJTEŽA KAZNENOPРАВNA SANKCIJA ZA MLADE POČINITELJE
KAZNENIH DJELA**

Ivica Luketić¹, viši stručni savjetnik u Centru za dijagnostiku u Zagrebu,

Uprava za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa,

doktorand kaznenopravnih znanosti na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak: *Maloljetničko kazneno pravo poseban je i specifičan dio kaznenog procesnog prava kojim se uređuje položaj maloljetnog počinitelja kaznenog djela. Kazna maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj se izvršava u nekoliko kaznionica i to u zatvorenim, poluotvorenim i otvorenim uvjetima.*

U ovom radu ću prikazati postupanje s maloljetnim počiniteljem kojem je izrečena kazna maloljetničkog zatvora (kao najteža kaznenopravna sankcija) koja se može izreći mladim osobama u sukobu sa zakonom; od upućivanja, izvršavanja pojedinačnog programa postupanja, poslijepenalnog prihvata te otpusta sa izdržavanja kazne maloljetničkog zatvora. Prikazat ću specifičnost i različitost u individualiziranim programima izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u odnosu na druge zatvorenike (nedostatak materijalnih i smještajnih kapaciteta, adekvatno stručno osoblje sa specifičnim znanjima i vještinama).

U radu ću prikazati brojčane pokazatelje koji se tiču kazne maloljetničkog zatvora (izricanje te izvršavanje kazne), a kroz prikaz slučaja, prikazat ću u praksi izricanje kazne maloljetničkog zatvora punoljetnim osobama obzirom na pojedina kaznena djela, odnosno temeljem kojih kriterija i specifičnosti je sud pojedincu (mlađem punoljetniku) odredio kaznu maloljetničkog zatvora, a ne kaznu zatvora.

Ključne riječi: *osuđeni maloljetnici, maloljetnički zatvor, tretman maloljetnika, Zakon o sudovima za mladež,*

UVOD

Kada govorimo o maloljetničkim sankcijama unutar kaznenopravnog sustava Republike Hrvatske onda se uvijek mora voditi računa o najboljem „interesu“ maloljetnika, odnosno maloljetnici kao počinitelji kaznenih djela „uživaju“ poseban status (Križ, 1999). Općenito gledajući u kaznenopravnim sustavima delinkventno ponašanje se percipira kao refleksija obilježja mlade dobi- nedovoljne zrelosti, nepromišljenosti, neiskustva, važnosti prihvatanja od vršnjaka (Mikšaj-Todorović, 1996, Kovčo-Vukadin, 2009), odnosno kod njih je prisutno odrastanje uz delinkvenciju (Siegel, Senna, 2000). U Republici Hrvatskoj maloljetničko kazneno pravo koje se primjenjuje na mlade počinitelje kaznenih djela (maloljetnike i mlade punoljetnike) izvršava se kroz odgojne mjere i kaznu maloljetničkog zatvora.

Maloljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina života, a mlađi punoljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila osamnaest, a nije navršila dvadeset i jednu godinu života (Zakon o sudovima za mladež). Sam pojam

¹ Ivica.luketic@gmail.com
Ivica.luketic@uzs.pravosudje.hr

mlađa punoljetna osoba uvedena je u naše kazneno zakonodavstvo još davne 1959. godine (Carić, 2010), no naravno izmjenama se postupanje modificiralo (Hirjan, Singer, 1978), sve do donošenja samostalnog Zakona o sudovima za mladež koji je za maloljetnike i mlađe punoljetnike temeljni pravni dokument *lex specialis*, odnosno Zakona o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje. Svi nacionalni pravni izvori usklađeni su i s najznačajnijim međunarodno pravnim dokumentima u svezi postupanja prema maloljetnicima, a najznačajniji su: Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta iz 1989. godine, Standardna minimalna pravila UN a za maloljetničko pravosuđe tzv. Pekinška pravila, Pravila Ujedinjenih naroda o zaštiti maloljetnika lišenih slobode tzv. Havanska pravila.

U ovom radu usmjerenost je na najtežu sankciju koja se maloljetnim počiniteljima može izreći a to je maloljetnički zatvor. Izriče se maloljetnicima koji su počinili kaznena djela s visokim stupnjem krivnje (Križ 1999). Za postupanje u sudskim postupcima za maloljetnike, odnosno mlađe punoljetnike postoje posebni specijalizirani sudovi (suci za mladež) pri Općinskim, Županijskim i Vrhovnim sudom koji su prvenstveno orijentirani na retributivni oblik kazne.

Gledajući usporedbu kod kazne maloljetničkog zatvora u odnosu na kaznu zatvora, ista se razlikuje prema uvjetima izricanja, trajanju, svrsi i sadržaju, a kada su u pitanju maloljetni počinitelji kazne prema njima su vrlo slične institucionalnim odgojnim mjerama (Cvjetko, 2004.)

Izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj

Na izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora primjenjuju se odredbe već navedenog Zakona o sudovima za mladež, Prekršajnog zakona, Zakona o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje te Zakona o izvršavanju kazne zatvora

Maloljetnički zatvor u Republici Hrvatskoj ne može biti kraći od šest mjeseci niti dulji od pet godina, a izriče se na pune godine i mjesece. Međutim za kaznena djela za koja je po općim propisima propisana kazna dugotrajnog zatvora ili za stjecaj najmanje dva kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora teža od deset godina, maloljetnički zatvor može trajati do deset godina.

Kazna maloljetničkog zatvora izvršava se u specijaliziranoj kaznionici za maloljetnike, a iznimno u specijaliziranom odjelu za maloljetnike.

Sve do 21. siječnja 2021. godine kazna maloljetničkog zatvora se izvršavala u Kaznionici u Požegi, gdje su bili ustrojeni zatvoreni i poluotvoreni odjel, odnosno u Kaznionici u Valturi, gdje je ustrojen otvoreni odjel maloljetničkog zatvora a od tada se kazna maloljetničkog zatvora izvršava u Specijaliziranom odjelu za maloljetnike u sklopu Kaznionice u Turopolju, s tim da je zatvoreni odjel u dijelu prostora Odgojnog zavoda, a poluotvoreni odjel u sklopu same poluotvorene kaznionice u Turopolju. U kaznionici u Požegi su maloljetnici su bili smješteni u skučen prostor, loše uređen, nedovoljno opremljen, bez knjižnice, radionica, sportske dvorane, prostora za učenje (Radić, 2017.)

Neposredno prije upućivanja u maloljetnički zatvor, nadležni sudac upućuje osuđenog maloljetnika u Centar za dijagnostiku u Zagrebu, a radi obavljanja stručnih poslova: medicinske, socijalne, psihološke, socijalno-pedagoške i kriminološke obrade zatvorenika u svrhu procjene kriminogenih rizika i tretmanskih potreba, njihove klasifikacije, predlaganja orijentacijskog programa izvršavanja te predlaganja kaznionice, odnosno uvjeta u kojima će nastaviti izdržavati kaznu maloljetničkog zatvora. Ako promatramo obilježja počinitelja nasilnih kaznenih djela kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora a boravili su u Centru za dijagnostiku u Zagrebu od siječnja 2008. godine do prosinca 2013. godine na uzorku od 160 osuđenika kojima je izrečen maloljetnički zatvor. Dobiveni rezultati ukazuju da počinitelji kaznenih djela s elementima nasilja ranije počinju iskazivati poremećaje u ponašanju od onih koji su počinili nenasilna kaznena djela. Kaznena djela protiv života i tijela najčešće su počinili maloljetnici u dobi od 16-17 godina. Problemi vezane uz zlouporabu droge češće se evidentiraju kod starijih maloljetnika i mladih punoljetnika i to u dobi od 20-21 godine. Kaznena djela protiv spolne slobode i kaznena djela protiv imovine podjednako su činili osuđeni maloljetnici u svim dobnim skupinama. Nisu utvrđene statistički značajne razlike između počinitelja nasilnih i nenasilnih kaznenih djela s obzirom na učestalost prethodno izricanih sudskih odgojnih mjera, zlouporabu opojnih droga i

alkohola, učestalost izricanja sigurnosnih mjera obveznog psihijatrijskog liječenja i liječenja od ovisnosti te sklonost autoagresivnim ispadima (Luketić, Mustapić, Jadrešin, 2014)

Kada se promatraju intervencije prema maloljetnicima, a u kojima se može djelovati, prema Žižak (2010) to su: pedagoško područje (stjecanje općih kompetencija), socijalno područje (socijalna integracija), korekcijsko područje (rješavanje sukoba) te terapijsko područje (stvaranje uvjeta za kvalitetniji život).

Pojedinačni program izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora

Pojedinačni program izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora donosi upravitelj, na prijedlog stručnog tima kaznionice, a sastoji se od psihosocijalnih, socijalno-pedagoških, obrazovnih, radnih, okupacijskih, zdravstvenih i sigurnosnih postupaka primjerenih rizicima, potrebama i osobinama osuđenog maloljetnika. Pojedinačni program sadrži poticajna sredstva primjerena dobi, osobnim svojstvima i potrebama maloljetnika, mjere uključivanja u obrazovanje i radno osposobljavanje, dodatne oblike stručnog rada, korištenje slobodnog vremena, kontakte sa roditeljima i drugim članovima obitelji u smislu organizacije poslijepenalnog prihvata, potrebne oblike suradnje s nadležnim tijelima u cilju postizanja svrhe izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora i druge oblike utjecaja na maloljetnike. Pojedinačni program je u skladu sa samom svrhom kažnjavanja, no uz poštovanje načela individualizacije (Žunić-Pavlović, 2003).

Po dolasku na izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora u maloljetnički zatvor, maloljetnik se smješta u zajedničku prostoriju (spavaonicu). Zdravstvenu zaštitu ima reguliranu unutar same penalne ustanove, no ukoliko postoji potreba upućuje se na specijalističko liječenje u Zatorsku bolnicu ili drugu zdravstvenu ustanovu javnog zdravstva. Omogućuje mu se kontakt (telefonom ili kroz posjete) sa članovima obitelji, odnosno braniteljem. Osuđenom maloljetniku koji ima utvrđenu potrebu obrazovanja, uključuje ga se u nastavak započetog obrazovanja (koji može biti unutar kaznenog tijela ili izvan kaznionice) odnosno u bilo koji oblik prekvalifikacije ili tečaja. Nakon završetka izobrazbe dobiva dokaz o tome, iz kojeg se ni na koji način ne smije vidjeti da je dovršen u penalnoj ustanovi. Istraživanje (Ricijaš, 2003) na uzorku od 26 maloljetnika koji su kaznu izdržavali u kaznionici u Požegi, Odjelu tretmana maloljetničkog zatvora pokazuje da velik broj maloljetnih počinitelja nije pohađao srednju školu ili ju je tijekom školovanja napustio.

Omogućuje mu se i rad unutar kaznenog tijela, a prema mogućnostima i potrebama, a sve je u funkciji socijalne integracije te razmišljanja u rješavanju problema (Mejovšek, 2002) i kasnijeg otpusta. Posebna pozornost stavlja se kod maloljetnika i na organizirano i strukturirano provođenje slobodnog vremena, obzirom da ono u znatnoj mjeri doprinosi razbijanju zatvorske monotonije i dokolice (Ricijaš, 2003) Na kraju cjelokupnog tretmanskog rada sa zatvorenikom dolazi uvjetni otpust, a o njemu odlučuje sudac za mladež pri Županijskom sudu za maloljetnike (prema mjestu izricanja sankcije). Osuđenik na kaznu maloljetničkog zatvora može biti uvjetno otpušten ako je izdržao najmanje jednu trećinu kazne. Za vrijeme uvjetnog otpusta sud može izreći mjere pojačanog nadzora i posebne obveze.

Stanje i kretanje kriminaliteta mladih punoljetnika u Republici Hrvatskoj

Tijekom 2019. godine na izvršavanju kazne maloljetničkog zatvora bilo je 17 maloljetnika i 1 maloljetnica. Na 31. prosinca 2019. godine, na izvršavanju kazne maloljetničkog zatvora bilo je 9 maloljetnika i 1 maloljetnica.

Tablica 1 Maloljetni počinitelji kaznenih djela: prijavljeni, optuženi i osuđeni 2019-2020

godina	prijavljeni	optuženi	osuđeni
2019.	1213	331	293
2020.	1079	298	268
indeks	88,9	90,0	91,5

Iz tablice 1 (prijavljene, optužene i osuđene maloljetne osobe) vidljivo je da su državna odvjetništva tijekom 2020. godine na području Republike Hrvatske donijela 1079 odluke povodom prijave za maloljetne počinitelje, što je oko 11 % manje, nego u 2019. godini. Broj optuženih je također niži za oko 10 %, a broj počinitelja koji su i osuđeni (izrečene kazne ili druge mjere, također je manji za oko 8 %.

Tablica 2 Maloljetnici u maloljetničkom zatvoru na 31.12.2019., s obzirom na dob

Dob maloljetnika	muški	žene
Od 16-18 godina	1	0
Od 18-21 godinu	6	1
Od 21-25 godina	2	0
UKUPNO	9	1

Ako se promatraju maloljetnici obzirom na dob, najviše ih je bilo na izdržavanju kazne u dobi od 18 do 21 godinu, a u toj kategoriji je evidentirana i jedna osuđena maloljetnica.

Tablica 3 Maloljetnici u maloljetničkom zatvoru na 31.12.2019., s obzirom na duljinu izrečene kazne

Duljina kazne	muški	žene
6 mjeseci do 1 godine	1	0
1-3 godine	7	1
3-5 godina	1	0
5-10 godina	0	0
UKUPNO	9	1

Analizirajući tablicu 3 može se zaključiti da je najveći broj osuđenih maloljetnika imao izrečenu kaznu maloljetničkog zatvora od 1 do 3 godine, što znači da težih oblika kaznenih djela u opisanom razdoblju nije bilo.

Na kraju 2019. godine podjednaki broj maloljetnika (40%) izvršavao je kaznu maloljetničkog zatvora zbog imovinskih kaznenih djela te kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, a 20% maloljetnika izvršavalo je kaznu maloljetničkog zatvora zbog kaznenih djela protiv imovine.

Od maloljetnika koji izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora, njih 30% ima nezavršenu osnovnu školu, 30% ima završenu osnovnu školu, a 10% ima završenu srednju ili obrtničku školu ili drugo osposobljavanje.

Primjer slučaja kada je osuđenom maloljetniku izriče kazna maloljetničkog zatvora

Primjer 1. NN. je upravljajući osobnim automobilom, iz smjera X u smjeru Y, u kojem se smjeru kretanja cesta sastoji od dvije prometne trake, dok se u smjeru kretanja vozila iz suprotnog smjera sastoji od jedne prometne trake te je dolaskom do zavoja u desno prešao iz desne prometne trake u srednju prometnu traku, kako bi pretekao drugi osobni automobil, kojim je upravljala ZZ te je u pretjecanju udario u lijevi bočni dio osobnog automobila ZZ nakon čega je cijelim automobilom prešao na lijevu prometnu traku namijenjenu za kretanje vozila iz suprotnog smjera, gdje je udario dva motocikla čiji su vozači i njihove suputnice zadobili ozljede od kojih su preminuli, te je ukupno četiri osobe izgubilo život. (Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od tri godine). *Sud je prilikom odmjeravanja kazne kao olakotnu okolnost cijenio njegovu mladu životnu dob, u vrijeme počinjenja kaznenog djela bio je u dobi od 18 godina, neosuđivanost, priznanje, doprinos drugog automobila nesreći, žaljenje, dok je otegotno uzeo u obzir da su četiri osobe izgubile život. Po završenoj dijagnostičkoj procjeni upućen je na izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora u otvorene uvjete.*

Primjer 2. MM je tijekom 2019.godine te početkom 2020. godine, u više navrata osobama za koje je znao da nisu napunile 18 godina te u više navrata punoljetnim osobama prodavao marihuanu. (Osuđen na kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju od jedne godine i dva mjeseca). *Sud je presudu donio na temelju sporazuma stranaka.* Po završenoj dijagnostičkoj procjeni upućen je na izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora u zatvorene uvjete.

ZAKLJUČAK

Iz navedenih podataka može se vidjeti da je iznimno mali broj onih koji su osuđeni na kaznu maloljetničkog zatvora, no bez obzira na to, treba osigurati bolje i adekvatne uvjete izdržavanja kazne maloljetničkog zatvora. Svakako veći i bolji angažman stručnih službi treba usmjeriti na suradnju i kvalitetniji odnos sa obitelji, širom društvenom zajednicom te obrazovnim sustavom. Prioritet bi svakako trebao biti izgraditi jednu samostalnu penalnu ustanovu gdje bi kaznu izvršavali samo osuđeni na kaznu maloljetničkog zatvora, u sklopu koje bi bilo potrebno napraviti tri odjela: zatvoreni, poluotvoreni i otvoreni (kako bi vidjeli na osobnim primjerima mogućnost napredovanja u penološkom tretmanu). Izgraditi i potrebnu infrastrukturu kao što su radionice, prostor za učenje, slobodno vrijeme, prvenstveno sportsku dvoranu te adekvatno opremiti knjižnicu, odnosno stručan tretmanski kadar koji bi s posebnim znanjima i vještinama radio s ovom populacijom. Svakako u slaganju budućih tretmanskih programa i općenito u iste uključiti osuđene maloljetnike, kako bi i oni bili aktivniji dionici ovog penalnog sustava.

LITERATURA:

1. Carić, A., Pravni položaj mladih punoljetnika u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb) vol 17, broj 1/2010 str.295-299
2. Cvjetko, B. (2004) Zakonska i sudska politika kažnjavanja maloljetnika i mladih punoljetnika kaznom maloljetničkog zatvora (1998.-2003.) Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 11 (2) str.842-845
3. Hirjan, F.;Singer, M. (1978) Maloljetnici u krivičnom pravu, Informator, Zagreb
4. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2019.godinu
5. Konvencija usvojena na 44 zasjedanju Opće skupštine UN-a (Službeni list SFRJ 15/90) NN-MU 12/93
6. Kovčo-Vukadin, I: Kriminalitet mladih punoljetnih osoba u Hrvatskoj:struktura i trendovi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb) vol.16 broj 1/2009,str.27-60
7. Križ, Đ. (1999) Kriteriji za odabir odgojnih mjera maloljetnicima u svjetlu primjene Zakona o sudovima za mladež, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu vol.6 (2) str. 365-379
8. Luketić, I; Mustapić, J; Jadrešin, A. (2014) Neka obilježja počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja osuđenih na kaznu maloljetničkog zatvora, 2 simpozij Koraci za budućnost bez nasilja,knjiga sažetaka Opatija, Hrvatska, poster prezentacija str.63
9. Mejovšek, M. (2002), Uvod u penološku psihologiju, Naklada Slap, Jastrebarsko
10. Mikšaj-Todorović,Lj. (1996) Obilježja osobnosti, ponašanja i ranijih intervencija društva (U) Analiza kriterija sudova pri izricanju sankcija maloljetnicima, Fakultet za defektologiju, Zagreb
11. Podaci Državnog zavoda za statistiku-maloljetni počinitelji kaznenih djela 2020 (izvješće)
12. Pravilnik o načinu izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u kaznenom i prekršajnom postupku, NN 57/13
13. Radić, I. (2017) Hrvatski sustav maloljetničkih sankcija: trenutačno stanje i prijedlozi za promjenu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol.24 1/2017. str.83-115
14. Ricijaš, N. citirajući Jazbec, V. (2003.) Kazna maloljetničkog zatvora, diplomski rad, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
15. Siegel, L.; Senna, J.(2000) : Juvenile delinquency:theory, practice, and law 7th edition Wadsworth/ThomsonLearning, CA

16. UN Rules for the protection of juveniles deprived of their liberty, 1990
17. UN Standard Minimum Rules for the administration of Juvenile justice, 1985
18. Zakon o izvršavanju kazne zatvora NN 14/21
19. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje NN133/12
20. Zakon o sudovima za mladež-pročišćeni tekst, NN 84/11,143/12,148/13,56/15,126/19
21. Žižak, A. (2010) Teorijske osnove intervencija- socijalnopedagoška perspektiva, Zagreb, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu
22. Žunić-Pavlović (2003) Evaluacija programa resocijalizacije maloletnih prestupnika, doktorska disertacija, Beograd, Defektološki fakultet Univerziteta u Beogradu

SENTENCE OF JUVENILE PRISON IN THE REPUBLIC OF CROATIA AS THE MOST SEVERE CRIMINAL SANCTION FOR YOUNG PERPETRATORS OF CRIMINAL OFFENSES

Ivica Luketić, Senior Expert Advisor at the Center for Diagnostics of the Prison System Administration, Ministry of Justice of the Republic of Croatia and PhD in Criminal Law at the Faculty of Law, University of Zagreb

Abstract: Juvenile criminal law is a special and specific part of criminal procedural law which regulates the position of juvenile offenders. Juvenile imprisonment in the Republic of Croatia is executed in several penitentiaries, in closed, semi-open and open conditions.

In this paper, I will present the treatment of a juvenile offender sentenced to juvenile imprisonment as the most severe criminal sanction young people can be imposed to regarding the conflict with the law; from referral, execution of an individual treatment program, post-penal admission and release from serving a sentence of juvenile imprisonment. I will show the specificity and diversity in individualized programs of execution of juvenile imprisonment in relation to other prisoners (lack of financial and accommodation capacities, adequate professional staff with specific knowledge and skills).

In this paper will be presented statistical indicators related to the sentence of juvenile imprisonment (sentence imposition and execution), and through the case study report will be pictured a sentence of juvenile imprisonment on adults regarding to certain criminal offenses; on which criteria and specifics the court sentence juvenile imprisonment and not prison to individual (younger adult).

Keywords: convicted juveniles, juvenile imprisonment, juvenile treatment, juvenile court law